

בצ'קה

(Backa). מחוז ביוגוסלוויה, כיום במערב וויודינה (Vojvodina) האוטונומית. יהודים ישבו בב' מימי קדם, אך קהילות ראשונות הוקמו בשלהי המאה ה-18. לפני פלישת הגרמנים ליוגוסלוויה באפריל 1941 ישבו במחוז כ-16,000 יהודים, שהיו כ-20% מכלל יהודי יוגוסלוויה וכ-2% מכלל תושבי המחוז. בב' פעלו 17 קהילות ניאולוגיות, שנהגו בחדשנות מתונה, ותשע קהילות אורתודוקסיות. שלישי מכלל המפרנסים עסקו במסחר, 20% בפקידות, 10% במקצועות חופשיים ואחוז דומה בתעשייה ובמלאכה. רישומם של היהודים בחיי התרבות, החינוך והצדקה היה ניכר. בשנות ה-30 כבשה התנועה הציונית את מרבית הקהילות וניכרה השפעתן של תנועות הנוער – 'השומר הצעיר' (כ-1,200 חניכים), 'תכלת לבן' (700), ו'ביתר' (400), על מחנותיהם, מושבותיהם, הכשרותיהם ובטאוניהם. גם בתנועת הנוער המחתרתית של המפלגה הקומוניסטית היוגוסלווית היה בקהילות ב' מספר ניכר של חניכים. לארץ-ישראל עלו כ-300 נפש. קהילות ב' סייעו להעלאת רבבות עולים ומעפילים פליטי גרמניה הנאצית וגרורותיה.

חוקי האפלייה נגד היהודים שנחקקו ביוגוסלוויה ב-1940 הגבירו את מאבק יהודי המחוז נגד לחץ הנאצים הגובר, ואת תמיכתם בהפיכה האנטי-נאצית שהתחוללה ב-27 במרס 1941. במלחמת אפריל 1941 התנדב רובו של הנוער היהודי לצבא, עשרות נפלו, נפצעו ונשבו. עם תבוסתה של יוגוסלוויה וביתורה נמסר המחוז לידי הונגריה. שלטון הכיבוש ההונגרי נתקבל כרע במיעוטו, לעומת שלטון הכיבוש הגרמני בסרביה השכנה.

ברם, כבר בימי הכיבוש הראשונים היו תקריות אש, שביימו הכובשים עצמם, עילה לרציחת אלפי סרבים ויהודים. רבים גורשו והוסגרו לידי הנאצים, ראשי הקהל והתנועה הציונית נלקחו כבני-ערובה, אזרחותם של אלפים נשללה, 2,000 יהודים נכלאו במחנות ריכוז, על הקהילות הוטל קנס מלחמה, רובו של הרכוש נסחט ונשדד. כבר במאי 1941 גויסו הגברים לעבודות עונשין ובהן הוכו ועונו.

ביולי 1941, עם הצטרפותה של הונגריה למלחמה נגד ברית-המועצות, גבר הטרור נגד היהודים והסרבים, ורבים מהם הצטרפו לתנועת המרי של הפרטיזנים שבהנהגת יוסיפ טיטו. חלקו של הנוער היהודים במאבק ובקורבנות הדמים היה בולט: פי כמה מחלקו בכלל האוכלוסייה.

עד סוף 1941 גויסו הגברים עד גיל 60 לגדודי עבודת כפייה של הצבא ההונגרי (ראה שרות העבודה). רובם ככולם שוגרו לחזית ברית-המועצות, לאוקראינה, שבה הועבדו בפרך, הורעבו, ניטשו בכפור ונרצחו בידי שומריהם. חלקם הצליחו לעבור את קווי החזית. ביוזמת העריקים הוקמה החטיבה היוגוסלווית המשוריית הראשונה בברית-המועצות ובקיץ 1944 שוגרה לחזית סרביה.

תקריות בין כוח פרטיזנים נייד ובין הצבא ההונגרי בדצמבר 1941 – ינואר 1942 היו עילה לטבח סרבים ויהודים במסווה של 'סריקה מקיפה' ('רציה' RAZZIA), שעליה החליטה ממשלת הונגריה בהמלצת גורמים הונגריים ונאציים מקומיים. למטרה זו הוקמו שתי חידות צבאיות מיוחדות, בפיקודם של האלוף פקטהולמי-פרץ צאיידנר, תתי-האלופים לסלו דיאק וגנרל יוזף מרטון גראשי, ורב-סרן זלדי וסוכנים נאצים אחרים. בחודש ינואר 1942 נרצחו יותר מ-5,000 נפש, מחציתם יהודים. שש קהילות הוכחדו כליל. אלפים הובאו בפני 'ועדות מיון' של ההונגרים, והן גזרו דינם למוות: בירי, בפגיון, בתלייה ובמיתות משונות. על העיר נובי-סד פשטו יחידות האוגדה הקרבית השנייה בפיקודו של גראשי. כבר ביומה הראשון של ה'סריקה' נרצחו עשרות יהודים וסרבים, הז'נדרמים בימו תקרית אלימה, והיא היתה עילה לטבח המונים ביומו השלישי של ה'מיבצע', 23 בינואר 1942. מאות נרצחו בכיכרות, בבתי-קברות ובאיצטדיונים. שלישי מכלל הקהילה היהודית נרצחו. הטבח נפסק בלחצם של גורמים מתונים – ביניהם אנדרה בויצ'י (בייצ'י)-זילינסקי, נציג מפלגת החוואים בבית-הנבחרים בבודפשט.

הבטח עורר תגובות נזעמות בציבור ובארצות הניטרליות, ובכללן בשווייץ, בשוודיה, בספרד, בתורכיה ועוד. ראש ממשלתה החדש של הונגריה, מיקלוש קלואי (ממרס 1942), נאלץ להודות ב'הריגת חפים מפשע'. במרוצת 1943 הועמדו מבצעי הטבח לדין, אך נמלטו לגרמניה, קיבלו בה מיקלט, ובמרס 1944, עם כניסת הצבא הגרמני להונגריה, חזרו להונגריה ונטלו חלק בגירוש היהודים להשמדה.

במרוצת 1943 השתפר במקצת מצבם של היהודים הנותרים בב', אך צעירים יהודים רבים הצטרפו לגדודי הפרטיזנים הניידים. עסקנים ציונים נטלו חלק פעיל בפעולת הצלה. ביוזמתו של ד"ר משה שוואייגר, מראשי האיחוד העולמי (מפא"י) בב', הוקמה ועדה לטיפול במאות פליטי ב' בבודפשט, והיא דאגה לקליטתם, להעסקתם ולמניעת גירושם. ד"ר מאי וולטמאן-תובל, איש האיחוד ומראשי הציונים, פעל בקושטא רבות. ד"ר פרנסיס אופנר, מראשי בית"ר בב', הצטרף אליו אחרי שנמלט מן הטובחים. בעזרתם הועלו לארץ עשרות ילדים, נוער ומבוגרים מבני המחוז ומחוצה לו.

אחרי פלישת הגרמנים להונגריה (19 במרס 1944) הגיעו לחבל ב' יחידות 5,000 גרמניות, ופתחו עם הז'נדרמריה ההונגרית בגירוש היהודים להשמדה. במאי 1944 גורשו יותר מ-8,000 יהודי ב' להשמדה באושוויץ ובמחנות אחרים. מתוך 16,000 יהודי ב' שרדו אחרי השחרור כ-2,500 בלבד. רבים מהם התנדבו לצבא היוגוסלובי, ואחרים אף נפלו בקרבות השיחרור האחרונים נגד האוסטשה הקרואטי, ואף נגד יחידות ס"ס. שארית הפליטה של יהודי ב' התארגנה בעשר קהילות מתחדשות. עם התרת העלייה ב-1948 עלו כ-1,100 מהם ו-400 היגרו למערב. בב' נותרו רק מאות אחדות של יהודים.